

INTERPRETACIJA IR JOS TURINIO VERTINIMAS

Apie interpretaciją

Interpretacija yra grožinio teksto suvokimas ir to suvokimo aiškinimas. Galima išskirti du pagrindinius mokyklinės interpretacijos tipus:

- **Segmentinė interpretacija**

Interpretuojama taip: labai glaustai apibūdiname tekstą ir žingsnis po žingsnio, iš eilės, jį aiškiname. Tokios interpretacijos pagrindas yra paties teksto dalių esmės suvokimas. Pavyzdžiui: eilėraštyje pirmiausia interpretuojame pirmąją, tada antrąją, trečiąją ir t.t. strofas. Pabaigoje parašome analizės išvadą.

Segmentinės interpretacijos schema būtų tokia:

I. Teksto apibūdinimas.
II. Segmentų analizė: • Pirmasis segmentas • Antrasis segmentas • Trečiasis segmentas
III. Analizės išvada.

- **Tezinė interpretacija**

Tai metodas, kai remiamasi pagrindinėmis tezėmis, jas aiškiname atskirų teksto dalių (segmentų) tezėmis. Pavyzdžiui, pradžioje labai abstrakčiai nusakę eilėraščio temą ar problemą, toliau ieškome kūrinyje jos konkretinimo, aspektų, niuansų. Čia svarbiausia nesuklysti nurodant bendrąją kūrinio / ištraukos prasmę.

Galima ir negalima interpretacija

Pagrindinė problema, su kuria susiduria interpretacijos vertintojai, ta, kad mokiniai labai įvairiai perskaito jiems pateiktą kūrinį ir tik vertintojo kompetencija lemia sprendimą – galima ar negalima tokia interpretacija. Kelerių metų patirtis parodė, kad, deja, iš anksto numatomas kūrinio perskaitymo būdas ne visada tampa pagrindiniu mokinių darbuose. Taip, pavyzdžiui, atsitiko ir su 2003 m. VBE užduotimi - A.Marčėno eilėraščiu „Su almančiu pasauliu“:

tu man kažką sakai aš negirdžiu
nes tavo balsą atkartoja paukščiai
nes tampa neaprėpiamu žodžiu
vienu metu ir giluma ir aukštis

įsiklausyk kaip dūzgia aviliai
kaip tyliai šlama lapai ir šešėliai
įženkim į šią vasarą giliai
kaip romūs pasiklydę avinėliai

su almančiu pasauliu vienuoj
šviesioj paunksmėj mudu atsigulkim
barokas ošia medžių gilumoj
mes daug greičiau nei jis pavirsim dulkėm

bet gintaras negrižta į sakus
ir mums nebus už mūs žodžius atleista
tik vasara apglėbs mus kaip vaikus
nuėjusius toliau nei buvo leista

Šis eilėraštis, kalbantis apie tokį svarbų kiekvienam jaunuoliui dalyką – meilę, buvo parinktas kaip atsakas į kritiką, jog iki šiol egzaminų tekstai abiturientams būdavo nepatrauklūs, kalbantys apie jaunam dabarties žmogui iš esmės svetimus dalykus (pvz., kaimą, senosios kartos vertybes). Be to, ši eilėraštį galima interpretuoti be A. Marčėno kūrybos konteksto, nes šis autorius programoje buvo įrašytas kaip pasirenkamasis.

Pažiūrėkime, ką šiame tikrai šiuolaikiniame tekste pamatė moksleiviai.

Pirmoji eilėraščio eilutė *tu man kažką sakai aš negirdžiu* visų interpretatorių buvo nagrinėjama kaip pokalbio **situacija**. Tačiau pokalbio tarp ko? Štai čia iš karto atsiskyrė kelios eilėraščio perskaitymo versijos:

1. tarp žmogaus ir pasaulio;
2. tarp žmogaus ir gamtos;
3. tarp žmogaus ir Dievo;
4. tarp žmogaus kūrėjo (dažniausiai poeto) ir kūrybos;
5. tarp vaikinų ir mylimos merginos.

Žinome, kad interpretacija bus teisinga tuo atveju, kai visą tekstą bus galima perskaityti kaip vientisą pasakojimą, kai, moksliskai tariant, bus rastos izotopijos, apimančios pagrindinius teksto ženklus, ir tos izotopijos bus tarpusavyje susijusios.

Taigi patikrinkime visas perskaitymo versijas kiekvienoje strofoje.

1 strofa

*tu man kažką sakai aš negirdžiu
nes tavo balsą atkartoja paukščiai
nes tampa neaprėpiamu žodžiu
vienu metu ir giluma ir aukštis*

1 versija (pokalbis žmogaus ir pasaulio). Pasaulis kažką sako žmogui, bet šių laikų žmogus nutolęs nuo esminių, prigimtinių dalykų; žmogus, svetimas ne tik pasauliui, bet ir pats sau, jau nesupranta pasaulio kalbos, tik jaučia, kad pasaulis jam, žmogui, nori kažką svarbaus pasakyti. Nesusikalbėjimo situacija kelia įtampą.

2 versija (pokalbis žmogaus ir gamtos). Analogiška nesusikalbėjimo situacija, tik ji tarp žmogaus ir gamtos.

3 versija (pokalbis žmogaus ir Dievo). Nesusikalbėjimo situacija tarp žmogaus ir Dievo.

4 versija (pokalbis žmogaus kūrėjo, dažniausiai poeto, ir kūrybos). Kūrybos, žodžio filosofinės problemos keliamos visoje XX a. literatūroje, ypač ši tema aktuali postmodernistams, o A. Marčėnas jiems tradiciškai priskiriamas. Poezija (mūza?) kažką sako kūrėjui, bet šis, gal išankstinio žinojimo,

kas yra tikroji, geroji kūryba, suklaidintas, negirdi (nesusikalbėjimo situacija), jo kuriamas žodis nepajėgia išreikšti kažkokios jaučiamos esmės (*tampa neaprepiamu žodžiu*).

Taigi šiose keturiose versijose ryškėtų nesusikalbėjimo situacija; ji taptų ir svarbia problema, o vertybė būtų galimas susikalbėjimas.

5 versija (pokalbis vaikinų ir mylimos merginos). Pirmoji strofa labai aiškiai kalba apie dviejų žmonių meilę – kai net nereikia žodžių, kai, rodos, visas pasaulis tik apie tai kalba, tik tai jaučia, kai jausmas tampa begalinis ir žodžiais neišreiškiamas. Taigi pirmasis posmas nusako mylinčio žmogaus situaciją (jo jausmą) ir vertybę – meilę.

2 strofa

*įsiklausyk kaip dūzgia aviliai
kaip tyliai šlama lapai ir šešėliai
įženkim į šią vasarą giliai
kaip romūs pasiklydę avinėliai*

1; 2; 3; 4 versijos. Pasaulis / gamta / Dievas / kūryba sako žmogui (*įsiklausyk*), kad norint suprasti didelius, dažniausiai žmogaus protui neaprepiamus dalykus reikia išsižiūrėti ir įsiklausyti į kasdienybę, į paprastus dalykus, smulkmenas. Ir negailėti tam laiko (*įženkim <...> giliai*). Taip pat labai svarbu nepasikliauti išankstiniu žinojimu, neturėti išankstinių nuostatų (*kaip romūs pasiklydę avinėliai*). Raginimas *įženkim* būtų skiriamas kitam žmogui – tam, kuris pritaria, paklūsta čia išsakytiems idėjoms.

Jei kalbame apie žmogaus ir Dievo situaciją, *pasiklydę avinėliai* gali reikšti pasiklivimą dieviškuoju atleidimu – juk Kristus, metęs visą bandą, ieškojo to vieno, pasiklydusiojo. O pasiklysti galima tada, kai per daug įsigiliname į šiapusinį pasaulį, į kasdienybę.

Jei kalbame apie žmogaus ir kūrybos santykį, turėtume nepamiršti, kad gamta – didžioji visų laikų poetų mokytoja, tad kūryba (poezija; mūza?) sako žmogui, kad norėdamas žodžiu aprėpti ir išreikšti pasaulio esmę jis turi pradėti nuo mažų dalykų kažkokio kitokio, prasmingesnio pamatymo: *įsiklausyk kaip dūzgia aviliai / kaip tyliai šlama lapai ir šešėliai*.

Visose keturiose versijose vertybė būtų kasdieniškos smulkmenos, paprastų dalykų grožis, atsisakymas išankstinių nuostatų, tiesiog „apsivalymas“ nuo žmogaus susikurto „žinojimo“.

5 versija. Mylimai merginai bandoma parodyti, kad pasaulis (ypač gamta) pilnas meilės ženklų, skatinama atsiduoti jausmams (*įženkim į šią vasarą giliai*). Vasara šiame kontekste reikštų jausmų brandą, stiprumą, karštį – juk tai gyvenimo rato viršūnė! Įžengti į ją reikia kaip romiams pasiklydusiems avinėliams – gal tai priminimas, kad visuomenėje, gyvenančioje pagal Biblijos mokymą, pasidavimas jausmams laikomas nuodėme, pasiklydimu tarp vertybių.

3 strofa

*su almančiu pasauliu vienumoj
šviesioj paunksmėj mudu atsigulkim
barokas ošia medžių gilumoj
mes daug greičiau nei jis pavirsim dulkėm*

1 versija. Pirmosios dvi eilutės kalbėtų apie tai, kad eilėraščio žmogus su jam pritariančiu, jį suprantančiu žmogumi (*mudu*) įsiklauso į pasaulį / gamtą / Dievą, tačiau ką mūsų minėtuose kontekstuose galėtų reikšti *barokas*? Jei kalbame apie gamtą, tai dar galėtų būti gamtos puošnumas, didingumas, bet ir tokiu atveju iš skaitymo krypties iškrenta eilutė *mes daug greičiau nei jis*

pavirsim dulkėm. Tiesiog nelogiška – realybėje gamtos grožis nuvys rudenį, taigi jis nebus amžinesnis už žmogų.

Vadinasi, čia jau pradeda aiškėti, kad **pirmosios trys eilėraščio perskaitymo versijos nepasitvirtina ir yra negalimos!**

4 versija. Žmogus - kūrėjas sako kitam, suprantančiam jį, prijaunčiam, kad įkvėpimas, paskatos kurti ateina savaime, kai tarsi apvalai savo vidinį pasaulį nuo išankstinio žinojimo, kai pažvelgi į viską naujai. Barokas galėtų reikšti ir kultūros epochos priminimą, ir gamtos tobulybę, grožį: tai, kas kažkieno – žmogaus ar gamtos – sukurta, yra amžina, bent jau išlieka daug ilgiau nei žmogus.

Taigi ryškėtų kūrybos amžinumo tema, tai būtų ir savotiška vertybė. O gal ir filosofinė problema: žodis (kultūra) niekuomet neprilygs didžiausiems ir ne žmogaus sukurtiems kūriniais – pasauliui ar gamtai. Štai baroko epocha seniai nuėjo į praeitį, o gamtos puošnumas, didybė (*barokas ošia medžių gilumoj*), net nepažinumas tebeegzistuoja... Žmogaus - kūrėjo žodis neprilygsta Dievo žodžiui, kuriuo sukurtas pasaulis (Biblijoje pasakyta: *Iš pradžių buvo Žodis. Ir tas žodis buvo pas Dievą*).

5 versija. Gamta nepripažįsta nuodėmės, gamtoje gyvybės davimas – didžioji ir svarbiausioji misija, tad eilėraščio žmogus ragina savo mylimąją atsiduoti jausmui, pamiršti visuomenę ir būti su almančiu gamtos pasauliu vienumoj... Barokas, nuolat bylojęs, kad žmogus yra niekingas, menkas, nuodėmingas, o svarbiausia – mirtingas, čia tikriausiai turėtų reikšti grėsmės iš visuomenės pusės priminimą. Problema – kad „moralės sergėtojų“ visada buvo ir bus, o gyvenimas trumpas ir vienintelis, tad eilėraščio žmogus netiesiogiai išreiškia norą džiaugtis kad ir akimirkos jausmais, atsiduoti gamtiškumui, gaivališkumui – tam, kas sudaro žmogaus prigimtį...

4 strofa

*bet gintaras negrįžta į sakus
ir mums nebus už mūs žodžius atleista
tik vasara apglėbs mus kaip vaikus
nuėjusius toliau nei buvo leista*

1;2;3 versijos. Pagal pirmąsias tris versijas apskritai neįmanoma paaiškinti, kas, kodėl ir už kokius žodžius neatleis, kodėl *tik vasara apglėbs mus kaip vaikus* ir kas vadinama nuėjimu *toliau nei buvo leista*? Taigi ir ketvirtoji eilėraščio strofa rodo, jog anksčiau išskirtos pirmosios trys eilėraščio perskaitymo versijos yra neteisingos, negalimos.

4 versija. Problema - grįžti prie natūralumo, prie tikro pasaulio, gamtos jautimo yra tiesiog neįmanoma, žmogus, gal per daug įtikėjęs savo galiomis, „užsižaidė“ žodžiais, o žaisti tuo, kas savo esme yra dieviška, - pavojinga.

5 versija. Problema - grįžti į savo prigimtį, pasiduoti natūraliam jausmui šių laikų pasaulyje jau neįmanoma (*bet gintaras negrįžta į sakus*), žmogus per daug nutolo nuo savo šaknų, be to, visuomenė yra negailestinga ir neatleidiama tiems, kurie pažeidė jos tvarką – nuėjo *toliau nei buvo leista* (neveikiamosios rūšies dalyvis reiškia kito veikėjo veikiamą objektą). Eilėraščio žmogus žino: visuomenėje už nieką *nebus* <...> *atleista*. Belineka gamta (**vertybė**), kuri nepripažįsta nuodėmės, kuri *apglėbs mus kaip vaikus* – kokie bebūtume.

Matome, kad ne visos skaitymo versijos pasitvirtino – aiškiausia yra penktoji (dviejų mylinčių žmonių situacija), tačiau galima ir ketvirtoji (kūrybos – kūrėjo) versija.

Ką daryti, kai mokiniai „apeina“ netinkančius jų versijai dalykus? Gal žymėti skaitymo krypties pažeidimus: juk eilėraštis – tai ne įvaizdžių ar simbolių rinkinys, o „istorija“, tad ją ir būtina surasti.